

Datum
2021-09-14

Diariernr
KST 2021/191

Ert datum
2021-05-28

Ert diariernr
Ju2021/02078/L5

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten

En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35)

Inledning

Kammarrätten vill inleda med att framhålla att utredningen har gjort ett gediget arbete och att betänkandet framstår som väl genomarbetat.

Det är enligt kammarrätten nödvändigt att på olika sätt försöka avstyra den mycket oroväckande utveckling som rör kriminella nätverk och grov brottslighet som skett under senare år. Utredningen, tillsammans med andra tillsatta utredningar, är ett viktigt led i detta arbete. Kammarrätten vill dock understryka att förändringar i rättsprocessen inte ensamt kan lösa alla problem som relateras till den organiserade brottsligheten.

Kammarrätten lämnar nedan några synpunkter i fråga om anonyma vittnen, strafflindring vid medverkan av utredning av annans brott och information till vittnen under förundersökningen. Kammarrätten har även synpunkter, delvis av lagteknisk karaktär, på de föreslagna bestämmelserna om sekretess hos domstol för kontaktuppgifter till förhörspersoner samt om skydd för uppgifter om var en förhörsperson befinner sig.

Anonyma vittnen

Frågan om anonyma vittnen är komplex och handlar bl.a. om en avvägning mellan en tilltalads rättigheter och ett vittnes rättigheter samt om vittnets säkerhet i förhållande till den långtgående vittnesskyldigheten i svensk rätt.

Postadress
Box 2302
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 5

Telefon
08-561 690 00

E-post: kammarrattenistockholm@dom.se

Internet: www.kammarrattenistockholm.domstol.se

Utredningen på ett mycket bra sätt redogjort för både för- och nackdelar med att införa en möjlighet för vittnen att vara anonyma. Utredningens överväganden och slutsats framstår som väl avvägda. I likhet med utredningen ser kammarrätten att det finns en risk att grunderna för det svenska rättssystemet och Sveriges internationella åtaganden innebär att en bestämmelse om anonyma vittnen skulle bli ytterst begränsad och i praktiken endast kunna tillämpas i väldigt specifika fall. Detta är även den bild som ges vid redogörelsen för hur anonyma vittnen har använts i de övriga nordiska länderna.

Kammarrätten vill framhålla att införandet av en möjlighet att vittna anonymt i vissa brottmål kan leda till en urholkning av förtroendet för hela rättsväsendet och de rättsliga processerna. Även om brottmålsprocessen skiljer sig från andra processer i allmän domstol och förvaltningsdomstolar är det tänkbart att gemene man inte gör någon åtskillnad. Därmed kan en spridningseffekt av påverkan på förtroendet för domstolsväsendet inte uteslutas. Det är inte heller omöjligt att det med tiden skulle ställas krav på att införa samma möjlighet i andra typer av mål där samma problematik kring hot och våld mot vittnen kan aktualiseras, i förvaltningsprocessen t.ex. i mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott

Vad gäller förslaget att åklagaren i stämningsansökan ska lämna påföljdsförslag instämmer kammarrätten i utredningens slutsats att det är domstolen som ska avgöra om strafflindringsbestämmelsen kan tillämpas. Det vore därför av intresse att i den fortsatta lagstiftningsprocessen ytterligare reflektera över vilken effekt ett sådant tidigt påföljdsförslag från åklagaren kan få för domstolens bedömning.

Vidare anser kammarrätten att det saknas en analys kring hur förutsebart ett sådant påföljdsförslag egentligen är. Muntlighets- och omedelbarhetsprincipen är två av grundprinciperna i brottmålsprocessen och åklagarens inställning i påföljdsfrågan kan förändras under pågående huvudförhandling, vilket utredningen också har konstaterat. Det är inte heller ovanligt att det efter att åtal väckts men innan huvudförhandling hållits tillkommer stämningsansökningar för annan brottslighet som påverkar bedömningen i påföljdsfrågan. En annan omständighet som inverkar är att det inte förrän efter huvudförhandling kan konstateras om ett fängelseförbud råder. Att åklagaren ger ett påföljdsförslag redan i stämningsansökan kan givet nämnda omständigheter framstå som mindre förutsebart för den tilltalade.

Information till vittnen under förundersökningen

Kammarrätten ser förslaget om att det ska finnas en särskild bestämmelse i förundersökningskungörelsen om att vittnen ska få viss information i ett tidigt skede av brottmålsprocessen som värdefullt. Det kan finnas anledning att överväga om vittnen, och kanske också målsäganden, även ska få information om andra tillgängliga skyddsmekanismer, exempelvis sekretessmarkering och

skyddad folkbokföring, och förutsättningarna för dessa, i vart fall i mål avseende allvarlig brottslighet, eller där kriminella nätverk är inblandade. Sådan information skulle kunna öka vittnets och målsägandens känsla av trygghet.

Sekretess hos domstol för kontaktuppgifter till förhörspersoner

Skaderekvisitet i 35 kap. 12 b § OSL m.m.

Utredningen föreslår att det i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, ska införas en bestämmelse till skydd för bostadsadress och andra kontaktuppgifter avseende bl.a. målsäganden och vittnen i brottmål och vissa andra typer av mål och ärenden som har nära samband med brottmål. Sekretess föreslås gälla med ett omvänt skaderekvisit, dvs. att det kommer råda presumtion för sekretess för uppgifterna, i, som kammarrätten förstår det, samtliga mål och ärenden som anges i bestämmelsen. I många mål torde det dock vara så att de uppgifter som omfattas av sekretessregleringen inte har något direkt behov av att skyddas. Uppgifterna kan även vara allmänt kända alternativt förhållandevis enkla för alla och envar att t.ex. genom en sökning på internet ta reda på avseende en person vars namn är känt.

Det saknas enligt kammarrätten även en analys av om det är proportionerligt att bestämmelsen ska gälla i alla typer av brottmål. I sammanhanget kan t.ex. nämnas de svårigheter som, så som utredningen nämner, kan uppstå med bl.a. skadeståndsbetalningar. Exempelvis finns en risk att betalningen försenas, vilket är negativt för den som har rätt till skadestånd. Det kan även uppfattas som negativt för den betalningsskyldige, som vill göra rätt för sig, att registreras i betalningsföreläggande- och handräckningsdatabasen.

Vidare bör det förtydligas om bestämmelsen är tillämplig när en person vittnar i egenskap av myndighetsanställd, exempelvis poliser och rättsläkare, vars kontaktuppgifter oftast anges vara till den myndighet de är anställda vid.

Det kan även finnas anledning att förtydliga vad som avses med ”annan jämförbar uppgift”. Av förarbetena (prop. 2005/06:161 s. 98) till ändringar i den tidigare sekretesslagen (1980:100) framgår bl.a. att även del av en adressuppgift eller annan jämförbar uppgift som kan användas för att ta reda på var den enskilde bor omfattas av bestämmelsen. Eftersom det i brottmål inte är ovanligt att personer som exempelvis bor i nära anslutning till brottsplatsen hörs kan det vara av värde att förtydliga om sådana uppgifter, t.ex. att någon är granne, som kan leda till att adressuppgifter röjs omfattas av ”annan jämförbar uppgift” samt vilka konsekvenser detta kan få vid bedömning av om ett förhör ska hållas inom stängda dörrar. Kammarrätten befarar att förslaget kan komma att leda till att antalet förhör som till viss del måste hållas inom stängda dörrar kraftigt ökar, i alla typer av brottmål.

Mot denna bakgrund anser kammarrätten att det finns anledning att närmare överväga vilket skaderekvisit som är mest lämpligt i den föreslagna bestämmelsen samt om bestämmelsen ska tillämpas för alla typer av brottmål

eller om tillämpningsområdet bör avgränsas t.ex. till brott som har koppling till kriminella nätverk. Framförallt bör det närmare analyseras om förslaget utifrån dessa aspekter stämmer överens med den i det svenska rättssystemet starkt förankrade offentlighetsprincipen.

Lagtexten i 35 kap. 12 b § OSL

I bestämmelsen används enligt förslaget i första och andra styckena såväl begreppet ”anhörig” som ”närstående”. Av lagkommentaren framgår att begreppen har samma innebörd som i 21 kap. 3 § OSL och bestämmelserna har fått samma utformning. Enligt kammarrätten står det inte klart om någon skillnad är avsedd i den personkrets som åsyftas.

Det finns ingen definition av något av begreppen i OSL. Begreppet närstående har diskuterats i förarbetena till sekretesslagen (prop. 1979/80:2 Del A s. 168) och även behandlats av Högsta förvaltningsdomstolen i RÅ 2009 ref. 17. Begreppet anhörig förefaller dock inte ha diskuterats närmare i några rättskällor.

Om någon skillnad inte är åsyftad bör det övervägas om endast begreppet närstående ska användas, även om den bestämmelse i OSL som använts som förebild inte är konsekvent i detta avseende.

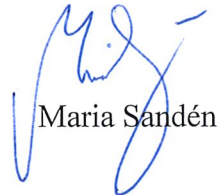
Skydd för uppgifter om var en förhörsperson befinner sig

I lagkommentaren anges att den nya bestämmelsen i 35 kap. 13 b § OSL inte ska tillämpas när beslutet om närvaro via ljud- och bildöverföring grundar sig på kostnadsaspekter (jfr 5 kap. 10 § tredje stycket 1 rättegångsbalken). Kammarrätten anser att det framstår som lämpligt att det framgår redan av lagtexten.

Vidare är den föreslagna lydelsen av 35 kap. 13 b § andra stycket OSL något otydlig på så sätt att skrivningen ”för motsvarande uppgift” framstår som överflödigt och missvisande i och med att den uppgift som avses synes nämnas senare i samma mening. Kammarrätten uppfattar det som att ”för motsvarande uppgift” hänvisar till den uppgift som enligt första stycket ska omfattas av sekretess, dvs. var en person befinner sig. Det bör därför övervägas om ”för motsvarande uppgift” ska tas bort.

Detta yttrande har beslutats av kammarrättspresidenten Stefan Holgersson med fiskalen Maria Sandén som föredragande. I handläggningen har även kammarrättsrådet Anette Briheim Fällman deltagit.

Stefan Holgersson

Maria Sandén

Kopia till

Övriga kammarrätter
Hovrätterna
Förvaltningsrätterna under Kammarrätten i Stockholm
Justitiedepartementet, expeditionschefen och enheten DOM
Domstolsverket
Kammarrättens intranät
Tidningarnas telegrambyrå